

CARACTERUL NOVATOR AL PREVEDERILOR DIRECTIVEI CONSILIULUI COMUNITĂȚII EUROPENE NR. 374 DIN 25 IULIE 1985, TRANSPUSE ÎN DREPTUL INTERN, CU REFERIRE LA RESPONSABILITATEA PENTRU PRODUSE DEFECTUOASE (II)*

Author: Rodica Lacrina BOILĂ*

***Abstract:** La creation d'un régime juridique uniform, au niveau européen, qui peut instituer un contrôle et des exigences plus strictes à l'importateurs et les distributeurs des produits dangereux pour les hommes et l'ambiance, constitue l'une préoccupation du Conseil européen, matérialisée, après des long débats et négociations, en Directive nr. 374 du 25 juillet 1985. Roumanie, état européen par l'emplacement géographique, les traditions historiques et les rapport politiques, économiques, culturels, aspire à statut d'état membre avec des droits entiers dans le milieu d'Union européenne. Dans ce direction a été signé l'Acord d'association, ratifié par la Loi nr. 20 du 6 avril 1993. Pour l'application des prévisions de la Directive, le Gouvernement de la Roumanie a adopté l'Ordonnance nr. 21/1992, relativement la protection du consommateurs, cette étant ultérieure sujette des modifications, complètement et renumérotées et après la Loi nr. 240/2004.*

***Keywords:** Directive, European Council, European Citizen, Products' deficiencies, Consumer.*

***JEL Classification:** K13*

IV. Fundamentarea răspunderii pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte

Admiterea și consacrarea doctrinară și jurisprudențială a obligației de securitate a producătorului pentru garantarea protecției consumatorului, reprezintă elementul central pentru stabilirea fundamentului acestei răspunderi. Ansamblul reglementărilor legale privind raporturile juridice, răspunderea civilă și dreptul la acțiune, configurează specificitatea acestei obligații civile. Având în vedere faptul că obiectul prezentului studiu se circumscrie problemei fundamentării răspunderii civile, considerăm a fi

* Prima parte a acestui articol a fost publicată în Revista „Curentul Juridic” nr. 1-2/2005.

* Assistant Professor, Faculty of Economics, Law and Administrative Science, „Petru Maior” University of Târgu-Mureș, Romania. Lawyer, Mureș Bar Association.

edificatoare prezentarea obligației de securitate prin prisma prevederilor privind defectul produsului.

Fundamentul răspunderii pentru produsele cu defecte instituie un regim derogatoriu de la răspunderea civilă delictuală instituită de Codul civil, care este fundamentată pe prezumția de culpă, potrivit art. 998.

Dispozițiile art. 42-1 din Directivă, transpuse în prevederile art. 6 din Lege, prevăd în sarcina persoanei prejudiciate dovada doar a pagubei, a defectului și a raportului de cauzalitate dintre defect și pagubă, fără a exista nici o referire la culpa producătorului, stabilind o *răspundere obiectivă, de plin drept*¹. Răspunderea producătorului va fi angajată independent de orice culpă, fiind întemeiată pe raportul de cauzalitate dintre defect și pagubă. Altfel spus, existența unei pagube cauzate de un produs cu defect este suficientă pentru angajarea răspunderii participanților la producerea și distribuirea produsului, care, în virtutea calității lor, au obligația garantării siguranței produsului pus în circulație.

Sublinem faptul că, această idee se aliniază principiului privind fundamentarea obiectivă a răspunderii pentru fapta lucrului, în general, astfel cum a fost argumentată în literatura juridică².

Caracterul obiectiv al răspunderii derivă și din dispariția distincției dintre răspundere contractuală și cea delictuală, ideea centrală fiind aceea a satisfacerii intereselor victimei produsului defectuos, fiind fără relevanță dacă aceasta a dobândit bunul în cadrul sau în afara unui contract, dacă are calitatea de contractant sau de terț.

Potrivit opiniilor exprimate în doctrină³, răspunderea pentru produse defectuoase, astfel cum este reglementată în prevederile Directivei, transpuse în dispozițiile Legii nr. 240/2004, este fundamentată obiectiv, pe ideea de defect, fiind o răspundere fără culpă, *de plin drept*, ("le regime de la responsabilité de plein droit").

¹ Potrivit art. 42-1 din Directivă, cu referire la condițiile angajării răspunderii, se precizează: "Pentru angajarea răspunderii civile a agentului economic, consumatorul prejudiciat trebuie să facă dovada pagubei, a defectului și a raportului de cauzalitate dintre defect și pagubă". Rezultă fără putință de tăgadă faptul că legiuitorul comunitar nu a avut în vedere necesitatea dovedirii culpei, în cauzarea prejudiciului, restrângând condițiile doar la cele strict obiective, independente de trăsăturile subiective ale făptuitorului.

² G. Viney, P. Jourdain, *op.cit.*, p. 629. Se remarcă faptul că, originalitatea esențială a fundamentului răspunderii pentru lucruri, consistă în aceea că faptul generator de răspundere nu este culpa, ci faptul lucrului. În literatura juridică română: L. Pop, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura „Lumina Lex”, 2000, p. 284-306; E. Lupan, *Răspunderea civilă în contextul răspunderii juridice*, Editura "Accent", 2003, p. 181; M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei, București, 1972, p. 337-339; Fr. Deak, *Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri și animale*, în I. Anghel, Fr. Deak, M. Popa, "Răspunderea civilă", Editura Științifică, București, 1970, p.190-196; M. Mureșan, *Răspunderea independentă de culpă pentru repararea prejudiciilor cauzate de lucruri*, în coordonator A. Ionașcu, *Contribuția practicii judecătorești la dezvoltarea principiilor dreptului civil român*, vol II, Editura Academiei, București, 1978, p. 109; Gh. Tomșa, *Răspunderea civilă pentru prejudiciile cauzate de lucrurile pe care le avem sub pază*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 35-45; C. Stătescu, *Fapta ilicită cauzatoare de prejudicii ca izvor de obligații (Răspunderea civilă delictuală)*, în C. Stătescu, C. Bârsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura All, București, 1992, p. 259-265.

³ F.Terre, Ph.Simler, Y.Lequette, *Droit civil, Les obligations*, 8/e, Ed. Dalloz, Paris, 2002, p. 943; L. Pop, *Riscul de dezvoltare*, în "Sudia Universitatis Babeș Bolyai", nr. 1/2003, p. 27 și urm.; C. Teleagă, *loc.cit.*, în "Revista română de drept al afacerilor", nr. 1/2004, p. 45; *idem.* în "Revista română de drept al afacerilor", nr. 2/2004, p. 60 și urm.; I. Bălan, *Răspunderea civilă pentru produsele cu defecte în reglementarea Legii nr. 240/2004*, în Revista "Dreptul", nr. 12/2004, p. 52-67; I. Popa, *Obligația de securitate, mijloc de protecție a consumatorului*, în Revista "Dreptul", nr. 3/2003, p.4 și urm.

Concluzionând, apreciem că fundamentarea obiectivă a răspunderii civile pentru produsele cu defect, în reglementarea specială a Legii nr.240/2004, bazată pe raportul de cauzalitate dintre defect și pagubă, se circumscrie demersului legislativ de instituire a unei răspunderi civile speciale, agravante a producătorului, în scopul unei protecții sporite a vieții, sănătății și securității consumatorilor.

V. Regimul juridic al răspunderii producătorilor pentru pagubele cauzate de produsele cu defecte

Instituind un regim juridic "special de răspundere", derogator, aceste prevederi se aplică exclusiv prejudiciilor cauzate de produse cu defect, lăsând la aprecierea persoanei păgubite alegerea dispozițiilor dreptului comun, privind răspunderea delictuală și cea contractuală, sau dispozițiile Legii nr. 204/2004, astfel cum prevede art. 9 alin.(1).

Capitolul III din Legea nr. 204/2004 reglementează "Dreptul la acțiune pentru repararea pagubelor", cu mențiunea că aceste dispoziții ale legii se completează cu prevederile Codului civil și ale Codului de procedură civil (art. 13).

Termenele pentru promovarea acțiunii în despăgubire sunt preluate din art. 10 și 11 din Directive:

- un termen de prescripție 3 ani "de la data la care reclamantul a avut sau ar trebui să aibă cunoaștință despre existența pagubei, a defectului și a identității producătorului", fiind un termen mai lung decât cel prevăzut pentru promovarea acțiunii redhibitorii/estimatorii de numai 6 luni, art. 11 alin.(1) teza 1. Considerăm necesară cunoașterea cumulativă a celor trei indicii, pentru promovarea acțiunii deoarece alături de existența pagubei, ca efect și a defectului ca o cauză a acestuia, este importantă cunoașterea identității producătorului, cel care va avea calitatea procesuală de pârât în proces.

-un termen de decădere de 10 ani, care curge de la data la care "producătorul a pus produsul respectiv în circulație" art. 11 alin. 1 teza 1, limitând în timp promovarea acțiunii în raport de momentul transferului pazei juridice a produsului, către consumator.

Pentru ipoteza în care, legea națională prevede termene diferite de prescripție, iar păgubitul și producătorul se află în țări diferite, există posibilitatea suspendării sau întreruperii prescripției, lăsând la îndemâna păgubitului alegerea momentului în care deține toate informațiile pentru a solicita angajarea răspunderii producătorului.

Legiuitorul comunitar a înțeles a reglementa în art. 11 un termen de decădere de 10 ani, nesusceptibil de întreruperi sau suspendări, care acționează când prescripția de 3 ani nu a fost încă obținută. Rațiunea acestui termen de decădere, rezidă din aceea că, în acest interval, în mod inevitabil, intervine uzura timpului, astfel că defectul va putea fi sesizat și reclamat. Pe de altă parte limitarea în timp a posibilității promovării acțiunii de la data punerii în circulație a produsului, conferă și o anumită siguranță producătorului, care nu va putea fi acționat după expirarea acestui termen.

Sarcina probei defectului, a prejudiciului și a legăturii de cauzalitate potrivit art. 4 din Directive, transpuse în art. 6 din lege, revine victimei prejudiciului⁴, care va avea în proces calitatea de reclamantă. Mijloacele de probă care pot fi folosite sunt cele reglementate de normele procesual civile, fiind hotărâtoare expertizele și constatările tehnico științifice, pentru stabilirea obiectivă a existenței legăturii de cauzalitate dintre

⁴ Monique Goyens, după G.Vinney , *op.cit.*, pct.1, p. 771.

prejudiciu și defectul produsului. Fiind o răspundere fundamentată obiectiv, pe ideea de defect a produsului, probațiunea nu va urmări dovedirea culpei producătorului.

Legea nr. 204/2004 în art. 5 instituie *răspunderea solidară a mai multor persoane*, "dacă sunt răspunzătoare pentru pagubă". Ipotetic, pot fi răspunzători producătorul, importatorul, furnizorul sau distribuitorul, dar și transportatorul sau depozitarul, legiuitorul vizând "situația în care paguba este determinată cumulativ, de defectul produsului și de acțiunea sau omisiunea unei terțe persoane". Solidaritatea pasivă vine în sprijinul persoanei prejudiciate care va avea posibilitatea acționării tuturor acestor persoane în justiție, fiecare putând fi obligată la plata integrală a despăgubirilor solicitate, existând mai multe șanse pentru despăgubirea efectivă.

În raportul dintre persoanele răspunzătoare (codebitori solidari) și victima prejudiciului, fiecare poate fi obligată pentru plata integrală a despăgubirilor, iar pe de altă parte, ele sunt obligate unele pentru altele și fiecare pentru toate, până la lichidarea datoriei.

Dacă numai una dintre persoanele răspunzătoare achită integral despăgubirile, are posibilitate promovării acțiunii în regres împotriva celorlalte persoane răspunzătoare, recuperând cota parte care le revine acestora, de regulă egală pentru fiecare, din datoria plătită. Potrivit art. 4, partea finală din lege, dispozițiile acesteia "... nu aduc atingere dreptului producătorului de a promova acțiuni în justiție împotriva terțului, în condițiile legii."

Astfel, cel care a despăgubit victima integral, poate promova *două acțiuni*:

- *acțiunea derivând din subrogarea legală în drepturile persoanei vătămate*, potrivit art. 1108 pct. 3 din Codul civil, având posibilitatea de a beneficia de garanțiile creanței instituite prin gaj, ipotecă sau privilegiu⁵.

- *acțiunea personală, fundamentată pe mandat, gestiunea de afaceri sau îmbogățire fără justă cauză*, acționând asemenea un creditor chirografar al creditorului pentru care a plătit⁶.

Potrivit art. 9 alin. 2 din lege: "*Societățile de asigurare au drept de regres împotriva producătorului, conform legislației în vigoare, pentru sumele plătite persoanelor prejudiciate*", cu referire, în legislația noastră, la prevederile art. 22 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România, referitoare la subrogația societății de asigurare în drepturile persoanei prejudiciate, în limitele indemnizației plătite.

Competența teritorială este special reglementată în art. 12 din lege, fiind alternativă, revenind fie instanței de judecată în a cărei rază teritorială s-a produs paguba, fie instanței unde se află sediul sau, după caz, domiciliul pârâtului.

VI. Cauzele exoneratoare de răspundere

Prin instituirea unui regim juridic special și agravant față de cel reglementat de dreptul comun, legiuitorul a reglementat expres și cauzele care exonerează răspunderea producătorului, în dispozițiile 7 din Directive, transpuse în art. 7 din Legea nr. 204/2004.

Aceste cauze se referă la *defect* ca o cauză a prejudiciului, *activitatea de producere și punerea în circulație a produsului*, fiind "fapta ilicită" a producătorului, la

⁵ L. Pop, *Drept.civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura "Lumina Lex", 2000, p. 462 și urm.

⁶ L. Pop, *op.cit.*, p.143 și urm.

culpei victimei sau la cauze obiective, care privesc dispoziții obligatorii sau nivelul dezvoltării cercetării științifice.

a) *Producătorul nu a pus în circulație produsul* (art. 7 alin.1 lit. a), acesta neconsimțind la înstrăinarea lui (i-a fost sustras sau a fost pus în circulație fără consimțământul său).

b) *Inexistența defectului în momentul punerii în circulație a produsului sau apariția acestuia abia ulterior, din cauze "neimputabile" producătorului* (art. 7 alin. 1 lit. b).

Punerea în circulație a produsului este importantă deoarece este momentul transferului pazei juridice asupra produsului, motiv pentru care răspunderea producătorului se raportează la acest moment. Art. 1386-5 din Codul civil, în care au fost transpuse dispozițiile Directivei, precizează că punerea în circulație a unui produs este "*lorsque le producteur s' en este dessaisi volontairement*". Este momentul transferului proprietății sau doar a detențiunii. Dacă în dreptul comun, răspunderea pentru lucruri este angajată în sarcina celui care exercită paza acestora, în cazul produselor cu defect, răspunderea este angajată din momentul încetării acestei paze, transferând-o asupra consumatorului, cunoscut fiind faptul că un produs poate fi pus doar o singură dată în circulație⁷.

Apariția defectului ulterior punerii în circulație, "din cauze neimputabile" producătorului, face referire la alte împrejurări decât cele privind fabricarea și comercializarea produsului, implicând răspunderea altor persoane (cum ar putea fi transportul sau depozitarea necorespunzătoare).

c) *Produsul nu a fost fabricat pentru a fi comercializat sau pentru orice altă formă de distribuție în scop economic al producătorului și nu a fost fabricat sau distribuit în cadrul activității sale profesionale* (art. 7 alin. 1 lit. c).

Cauza face referire la neîntrunirea condițiilor expres prevăzute de art.2 alin. 1 pct. 1-3 referitoare la producătorul real, producătorul aparent și importatorul, cu privire la "formele de înstrăinare în cadrul activității proprii de comercializare în cadrul societății (ar putea fi testarea produsului, experimentări sau distrugerea deșeurilor).

d) *Defectul se datorează nerespectării unor condiții obligatorii, impuse prin reglementările emise de autoritățile competente, fiind exonerat producătorul dacă defectul se datorează unor dispoziții imperative a autorităților competente.*

e) *Nivelul cunoștințelor științifice și tehnice existent la momentul punerii în circulație a produsului nu i-a permis depistarea defectului în cauză - riscul de dezvoltare, asupra căruia vom reveni în capitolul următor.*

f) *Defectul se datorează nerespectării de către consumator a instrucțiunilor de utilizare furnizate de documentele tehnice care însoțesc produsul, demonstrate printr-o expertiză tehnică de specialitate, implicând culpa victimei.*

Pentru producătorul de componente, legiuitorul prevede în alin. 2 al art. 7 exonerarea de răspundere dacă se face dovada că defectul "este imputabil proiectării greșite a ansamblului în care acesta a fost montat sau instrucțiunilor date de producător produsului destinat consumatorului". Folosirea termenului de "imputabil" ar putea face trimitere la o răspundere subiectivă pentru cel care proiectează ansamblul sau producătorului care dă instrucțiuni pentru folosirea produsului, în realitate fiind răspunderea deplină, obiectivă a producătorului în care se regăsesc toate aceste aspecte.

⁷ G.Viney, P.Jourdain, *op.cit.*, p.794.

VII. Riscul de dezvoltare-cauză specială exoneratoare de răspundere civilă⁸

Prevederile Directivei, traspuse în art. 7 lit. e din Legea nr. 240/2004, instituie o cauză exoneratoare de răspundere civilă: producătorul nu este răspunzător pentru prejudiciul cauzat dacă ”*nivelul cunoștințelor științifice și tehnice existent la momentul punerii în circulație a produsului nu i-a permis descoperirea existenței defectului*”⁹.

Se impune a preciza faptul că, din punct de vedere terminologic, noțiunea de ”*risc*” este improprie folosită, deoarece nu suntem în prezența unui ”pericol de a fi în primejdie”¹⁰, ci a ”unui viciu sau defect care exista real, de la punerea în circulație a produsului, dar care, în acel moment a fost ignorat de toți și nu a fost descoperit decât mai târziu, datorită progresului tehnicii și disciplinelor științifice”¹¹.

Introducerea acestei prevederi exoneratoare de răspundere, riscul de dezvoltare, a fost consecința disputelor purtate privind interesele producătorilor, pe de o parte, ale consumatorilor, pe de altă parte, în cazurile în care, ulterior lansării pe piață a produsului, cercetarea științifică a demonstrat existența legăturii de cauzalitate dintre defectul produsului și prejudiciu, fiind întrunite condițiile angajării răspunderii producătorului¹². Interesele economice au fost cele care au primat, ajungându-se la un compromis favorabil producătorilor, în disputa dintre statele membre, precum și între asociațiile de consumatori și cele ale producătorilor.

S-au avut în vedere costurile pe care le implică cercetarea științifică, care se regăsesc în prețul produsului. Producătorul trebuie să-și repartizeze costurile daunelor indemnizate, precum și a celor, ipotetic posibile, pentru produsele pe care le pune în circulație, între toți utilizatorii produsului respectiv. În cazul asigurării riscurilor, se adaugă alte costuri, cu atât mai mult cu cât, nu este cunoscut volumul daunelor care s-ar putea produce, nefiind cunoscut însăși existența și întinderea defectului.

Dacă avem în vedere caracterul strict obiectiv al răspunderii pentru produse defectuoase, instituit prin normele Directivei, acceptarea riscului de dezvoltare contravine acestor prevederi, exonerând de răspundere producătorul, cu toate că defectul exista în momentul lansării produsului pe piață, dar a fost, ulterior, cunoscut, ceea ce infirmă scopul declarat de protecție a dreptului la securitate și sănătate a consumatorului. Se naște, astfel, un paradox, între îndeplinirea condițiilor răspunderii și cauza de exonerare de răspundere, tocmai în detrimentul consumatorului, considerat victimă a defectului și ale cărui drepturi constituie obiectivul central al Directivei.

Noțiunea de risc de dezvoltare a dat naștere unor vii dispute în statele membre ale Uniunii europene, subliniind avantajul considerabil pentru sprijinirea progresului tehnic și științific, crearea unui mediu concurențial și competițional în saptiul economic

⁸ Terminologic, expresia ”Risc de dezvoltare” a apărut în perioada anilor 1970, în negocierile proiectului Convenției de la Strasbourg, al Consiliului Europei.

⁹ În varianta originală, în limba franceză: ”*Le producteur n’este pas responsable, en application de la presente directive, s’il prouve que l’état des connaissances scientifiques et techniques au moment de la mise en circulation du produit par lui n’a pas permis de deceler l’existence du defect*”.

¹⁰ Dicționarul Explicativ al Limbii Române, p. 929.

¹¹ O. Berg, *La notion de risque de developpement en matiere de responsabilite du fait des produits defectueux*, JCP, 1996, 3045, citat după. G.Viney, P. Jourdain, *op.cit.*, p. 776.

¹² Edificatoare ar putea fi descoperirile spectaculoase după 1980, privind contaminarea cu virusul HIV, Hepatita C, boala ”vacii nebune” constând în contaminarea cu virusul encefalopatiei spongiforme, hormonii de creștere prin virusul bolii Creutzfeldt Jacob, organisme modificate genetic (clone) etc.

comunitar, pe de o parte, dar și dezavantajul lipsei de protecție a victimei, care, în aceste condiții, nu va putea fi despăgubită. După cum s-a arătat în literatură, “*riscul de dezvoltare constituie negarea flagrantă a principiului precauției*”¹³.

Potrivit prevederilor Directivei, defectul produsului exista încă înaintea momentului punerii sale în circulație, dar, din motive obiective, care țin de nivelul cunoștințelor, acesta nu poate fi cunoscut, în acel moment, fiind ulterior descoperit. Rezultă, deci, că nu se confundă existența defectului cu posibilitatea concretă de a-l cunoaște¹⁴. Aceasta este o obligație de rezultat, care include și obligația de securitate. Posibilitatea existenței unor vicii ascunse, necunoscute nu îl exonerează pe producător de răspundere, deoarece acesta nu poate să nu cunoască tot ce este legat de produs, în special, posibilitatea cauzării unor prejudicii.

Referindu-ne la nivelul de cunoaștere în momentul realizării produsului, trebuie subliniat faptul că aceste este, pentru acel moment, *cel mai înalt, pentru a se putea constata imposibilitatea obiectivă, absolută de a înlătura defectul prejudiciabil*¹⁵. Nivelul la care trebuie apreciate cunoștințele științifice și tehnice, nu sunt numai cele ale sectorului de activitate în care activează producătorul, ci în toate domeniile, la nivel mondial, care trebuie cunoscute și respectate de către producător, pentru a nu subaprecia o informație care era accesibilă, și care ar fi putut releva posibilitatea producerii defectului. Aprecierea nivelului se face “*in abstracto*”, în mod pur obiectiv, fără a avea în vedere însușirile și aptitudinile concrete și subiective ale producătorului, care nu sunt relevante. În acest sens, Curtea Europeană de Justiție a Comunităților Europene din Luxemburg, într-o decizie pronunțată în litigiul dintre Comunitatea Europeană și Regatul Unit al Marii Britanii, în legătură cu traspunerea directivei în legislația engleză, a statuat că este vorba de nivelul cel mai înalt al cunoștințelor științifice și tehnice accesibile în momentul punerii în circulație a produselor¹⁶.

Dacă există diferențe de interpretare, judecătorul, care va instrumenta cauza, va dispune aplicarea art. 177 din Tratatul Comunităților Europene¹⁷.

Prevederile Directivei privind riscul de dezvoltare au fost criticate considerându-se că răspunderea obiectivă instituită de Directivă este ignorată, că acest concept reprezintă nu un punct de vedere al dreptului, ci unul social, o violare a obligației de a nu crea pericole necunoscute, fără a fi sancționat juridic¹⁸.

Au existat opinii care au considerat că dispozițiile privind riscul de dezvoltare reiterează fundamentarea răspunderii pentru produse defectuoase pe ideea culpei, ceea ce contravine fundamentului obiectiv statuat în ansamblul dispozițiilor. Astfel, s-a considerat că riscul de dezvoltare este “*o manieră indirectă de a reveni la un sistem*

¹³ C. Teleagă, *studiul citat*, p. 75.

¹⁴ Doctrina clasică civilă nu recunoaște posibilitatea exonerării producătorului produsului defectuos în cazul riscului de dezvoltare, deoarece, obligația sa este aceea de a livra un produs competitiv, integru, având toate însușirile stipulate în contractul încheiat, care să convină consumatorului, asigurând securitate.

¹⁵ Y. Markovits, *op.cit.*, p. 227, citat după C. Teleagă, p. 75; L. Pop, *op.cit.*, p. 28; I. Bălan, *op.cit.*, p.63.

¹⁶ Curtea de Justiție a Comunităților Europene, decizia din 29 mai 1998, Recueil Dalloz, Informations rapides, p. 185.

¹⁷ G. Viney, *op.cit.*, p. 778.

¹⁸ Denis Mazeaud, *Responsabilité civile et Precaution*, în R.C.Ass., nr. 6 bis, iunie 2001, p. 75, citat după C.Teleagă, *studiul citat*, p. 79.

apropiat de cel al răspunderii pentru culpă prezumtivă și constituie o contrazicere a afirmației caracterului obiectiv "strict" al acestei răspunderi, întemeiată pe defectul produsului"¹⁹.

Cu toate acestea, prevederile riscului de dezvoltare au fost apreciate ca fiind justificate cu următoarele mențiuni: producătorul se va putea prevala de riscul de dezvoltare numai în anumite circumstanțe, expres prevăzute, deci este o cauză relativă de exonerare, iar statele au posibilitatea de a opta între prevederile Directivei și cele ale dreptului comun, astfel că nu sunt impuse dispozițiile referitoare la riscul de dezvoltare. Riscul de dezvoltare ca o cauză exoneratoare de răspundere pentru produse defectuoase, în cuprinsul Directivei are valoarea unui principiu, deoarece, în mod expres, legiuitorul comunitar a prevăzut faptul că, lasă la latitudinea statelor membre posibilitatea transunerii și a acestor prevederi, în legislația internă.

Dezbaterile asupra argumentelor "pro" și "contra" referitoare la riscul de dezvoltare, este departe de a fi închis²⁰, implicațiile fiind nu numai de natură juridică, ci și de natură economică, socială, chiar politică.

Prin ineditul conținutului riscului de dezvoltare, în literatura juridică s-au declanșat discuții referitoare la "calificarea sa juridică", urmărindu-se intenția legiuitorului, dar și principiilor doctrinei civile, altfel spus, o catalogare a acestei noi instituții juridice civile. Cu privire la natura juridică a "riscului de dezvoltare", în literatura juridică s-au formulat mai multe opinii:

a) *Riscul de dezvoltare este o cauză străină, exterioară, asimilată forței majore*²¹.

Printre cauzele care exclud existența răspunderii civile, astfel cum s-a statuat în literatura juridică²², este forța majoră, "o împrejurare de origine externă, cu caracter

¹⁹ G. Viney, *op.cit.*, p. 777.

²⁰ G. Viney, *op.cit.*, p. 778.

²¹ G. Viney, P. Jourdain, *op.cit.*, p. 802, G. Viney, *L'introduction en droit français de la directive européenne du 25 Juillet 1985 relative a la responsabilité du fait des produits defectueux*, Recueil Dalloz, 1998, Chronique 291. Susținătorii acestei opinii, interpretând dispozițiile Directivei, astfel cum au fost transpuse în Legea din 19 mai 1998, privind răspunderea pentru produse defectuoase, apreciază riscul de dezvoltare ca o cauză nouă, derogatorie față de concepția tradițională a forței majore și care tinde a se apropia de regimul unei răspunderi pentru culpa prezumată. S-a considerat că legiuitorul a prevăzut faptul că exonerarea va putea fi înlăturată, dacă va fi stabilit faptul că producătorul nu a finalizat produsul în momentul în care defectul s-a descoperit, pentru prevenirea consecințelor prejudiciabile. Se recunoaște faptul că "exterioritatea", caracter specific forței majore împiedecă considerarea viciului produsului, ca o cauză exoneratoare, deopotrivă în materie contractuală și delictuală.

²² D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil în comparațiune cu legile vechi și principalele legislațiuni străine*, vol.V, Iasi, 1898, p. 186; I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Drept civil român. Obligațiile*, București, 1943, p. 210; L. Pop, *Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura „Lumina Lex”, 2000, p. 361; C. Stătescu, C. Bârsan, *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, p. 296-298.

excepțional, care este absolut imprevizibilă și inevitabilă”²³, un fenomen natural sau social care, intervine pe terenul cauzalității și atrage exonerarea de răspunderea civilă²⁴.

Dacă avem în vedere faptul că obiectul acțiunii privind angajarea răspunderii producătorului privește *lipsa de securitate a produsului*, în accepțiunea construcției și componenței acestuia, conform art. 6 alin. 1 din Directive, rezultă faptul că riscul de dezvoltare nu poate fi amplasat în exteriorul acestuia, ci este strâns legat de structura sa internă, astfel că nu poate fi asimilat forței majore. Referirea făcută la forța majoră, în dezbaterile caracterului juridic al riscului de dezvoltare, considerăm că ignoră conținutul specific al acestei noțiuni, atât de intim legat de defectul produsului, precum și intenția legiuitorului în reglementarea juridică, protejând doar în cazuri excepționale producătorul acestuia.

Exterioritatea împrejurărilor care constituie forța majoră, cea “cauză străină” invocată în textul legal, constituie un element specific, ceea ce impune caracterul extrinsec, în raport cu lucrul care a cauzat prejudiciul, fără nici o legătură cu culpa paznicului juridic. Aceasta constituie principala distincție dintre forța majoră și cazul fortuit. Defectul lucrului, pentru care poate fi angajată răspunderea producătorului este o cauză intrinsecă acestuia, deoarece se referă la caracteristicile sale, structură, funcționare, compoziție, concepția de ansamblu etc.

Cu privire la caracterul *imprevizibil și absolut inevitabil al împrejurărilor*, trebuie să subliniem faptul că există unele similitudini, fără, însă, a se confunda cu riscul de dezvoltare, dacă avem în vedere faptul că “nivelul cel mai înalt” al cercetărilor științifice, la momentul fabricării și lansării pe piață a produsului nu a furnizat indicii privind posibilitatea existenței unui defect. Rezultă că, evenimentul prejudiciabil nu a fost și nici nu ar putut fi obiectiv prevăzut. Fiind un fenomen exterior față de câmpul de activitate al persoanei răspunzătoare, acesta nu ar putea sub nici un motiv a fi identificat cu defectul produsului, atât de intim legat de trăsăturile și caracteristicile sale.

După cum s-a arătat în literatura juridică: "...dacă riscul de dezvoltare este un caz de forță majoră, din moment ce s-a făcut proba că se află la originea unui prejudiciu, răspunderea producătorului nu există, deoarece lipsește raportul de cauzalitate, condiție "sine qua non" a răspunderii civile"²⁵. Dar legiuitorul a prevăzut expres riscul de dezvoltare ca o cauză exoneratoare de răspundere. Dacă am accepta că este o cauză de forță majoră, această prevedere ar fi inutilă, deoarece, dacă nu sunt întrunite condițiile răspunderii, aceasta nu poate exista, astfel că nu ar mai fi necesară exonerarea de o răspundere civilă inexistentă.

²³ L. Pop, *Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura „Lumina Lex”, 2000, p. 372. De menționat faptul că, în dreptul român, referiri la forța majoră există în art. 1082 Codul civil: "Debitorul este osândit, de se cuvine, la plata de daune interese sau pentru neexecutarea obligației sau pentru întârzierea executării, cu toate că nu este de rea credință din parte-i afară numai dacă nu va justifica că neexercitarea provine dintr-o cauză străină, care nu-i poate fi imputată." Pe marginea acestui text, aplicabil răspunderii contractuale, literatura și practica juridică a definit forța majoră, cauză exoneratoare de răspundere atât în materie contractuală, cât și delictuală".

²⁴ L. Pop, *Teoria generală a obligațiilor*, p. 361-362. Autorul propune a se înlocui sintagma "cauze exoneratoare de răspundere" cu expresia "cauze care exclud existența răspunderii civile", deoarece apreciază că nu este întrunită condiția raportului de cauzalitate, astfel că nu se poate vorbi de răspundere civilă.

²⁵ L. Pop, *Riscul de dezvoltare*, în „Studias Universitatis Babeș-Bolyai”, nr. 1/2003, p. 31.

b) *Riscul de dezvoltare este o cauză de neimputabilitate*²⁶, în sensul inexistenței culpei producătorului, teorie care contravine flagrant caracterului obiectiv al răspunderii pentru produse defectuoase, culpa nefiind o condiție pentru angajarea răspunderii civile. Astfel, Directiva instituie o răspundere pentru produse defectuoase obiectivă, de "plin drept", fundamentată obiectiv, ceea ce exclude fundamentarea subiectivă a răspunderii.

În acest sens, art. 6 din Legea nr. 240/2004, prevede: "pentru angajarea răspunderii civile a producătorului, persoana prejudiciată trebuie să facă dovada pagubei, a defectului și a raportului de cauzalitate dintre defect și pagubă".

Dezbaterile care au precedat adoptarea acestor prevederi legale au scos la evidență faptul că riscul de dezvoltare este o manieră indirectă de a reveni la răspunderea pentru culpă prezumată, fiind o soluție mai puțin favorabilă consumatorului, contrară, tocmai, scopului reglementării directivei de protecție a acestuia. S-a considerat că există o adevărată contradicție între afirmația caracterului obiectiv al răspunderii fondate pe defect și admiterea riscului de dezvoltare, ca și o cauză exoneratoare de răspundere civilă²⁷. Compromisul creat prin aceste prevederi ale directivei, au avut în vedere, în principal, necesitatea de a nu împiedeca dezvoltarea industriilor tehnologice avansate și competitivitatea industriei europene, față de riscul unei creșteri excesive a costurilor asigurării.

c). Pornind de la aprecierea defectului produsului ca fiind o împrejurare internă lucrurilor, care își are originea în câmpul de activitate a celui chemat să răspundă, s-a considerat că "*riscul de dezvoltare este o împrejurare asimilată cazului fortuit*"²⁸, apreciindu-se că, dacă în domeniul răspunderii pentru lucruri, cazul fortuit nu constituie o cauză de exonerare de răspundere, riscul de dezvoltare în materia produselor defectuoase constituie o excepție de la această regulă.

Cazul fortuit este plasat de teoria dreptului civil "în zona care desparte forța majoră de culpă", "el începe unde încetează culpa și se sfârșește unde începe forța majoră"²⁹. Împrejurările care pot constitui cazuri fortuite pot fi interne și își au cauza în câmpul de activitate a celui chemat să răspundă sau externe, neimputabile persoanei chemate să răspundă, care nu au un caracter extraordinar și nu sunt absolut imprevizibile și inevitabile.

Astfel, prof. Liviu Pop, a considerat faptul că producătorul care poate face dovada că defectul s-a produs datorită nivelului insuficient de dezvoltare a științei și tehnicii la momentul fabricării produsului, fiind imposibilă descoperirea defectului și imprevizibilă paguba, va fi exonerat de răspundere civilă, deoarece ne aflăm în prezența unui caz fortuit.

Autorul apreciază, însă, că riscul de dezvoltare, ca și cauză exoneratoare de răspundere civilă pentru produse defectuoase, are la bază rațiuni "de ordin economic și mai puțin de ordin juridic", în prezența acestuia, producătorul fiind "pur și simplu scutit sau exonerat de răspundere pentru prejudiciul cauzat consumatorului". Se consideră că, deși sunt îndeplinite condițiile angajării răspunderii producătorului lucrului defectuos, fiind un "caz fortuit", totuși, prin voința legiuitorului, răspunderea este exclusă.

²⁶ Chr. Larroumet, *Commentaire de la loi nr.98-398 du 19 mai 1998 sur la responsabilite du fait des produits defectueux*, Juris Classeur Periodique edition entreprise (J.C.P.E.), 1998, p. 1204.

²⁷ G. Vinney, P. Jourdain, *op.cit.*, p. 777.

²⁸ L. Pop, *Riscul de dezvoltare*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, nr. 1/2003, p. 32.

²⁹ L. Pop, *op.cit.*, p. 377.

Argumentația are o valoare doctrinară, în încercarea de catalogare a riscului de dezvoltare în tiparele cauzelor exoneratoare de răspundere civilă instituite în teoria dreptului civil-teoria generală a obligațiilor. În condițiile în care se demonstrează faptul că riscul de dezvoltare nu este o cauză de forță majoră, dar nici o cauză de imputabilitate, ci se asimilează cazului fortuit, doar voința legiuitorului ar fi fost rațiunea unei reglementări exprese a riscului de dezvoltare, ca și o cauză exoneratoare de răspundere.

d) *Riscul de dezvoltare este o cauză exoneratoare de răspundere, pentru produsele defectuoase, ca o instituție de sine stătătoare*, fără a fi încadrată în tiparele uneia dintre cauzele tradiționale instituite³⁰.

Apreciem că riscul de dezvoltare, deși teoretic poate fi asemuit cazului fortuit, nu se poate identifica cu acesta, fiind o dispoziție specială care instituie o cauză specială exoneratoare de răspundere civilă. Din înseși argumentarea opiniilor care consideră riscul de dezvoltare un caz fortuit, rezultă elementul specific al acestei cauze exoneratoare de răspundere: prin excepție de la regula potrivit căreia în ipoteza unui caz fortuit, subzistă răspunderea civilă, în cazul riscului de dezvoltare nu va fi angajată răspunderea. Considerăm că intenția legiuitorului a fost aceea de a institui o cauză specială exoneratoare de răspundere, care se configurează ca o instituție de sine stătătoare. Dacă din punct de vedere al condițiilor sale, riscul de dezvoltare se aseamănă cazului fortuit, el nu poate să se identifice cu acesta.

Dacă privim astfel riscul de dezvoltare, constatăm existența unor asemănări și doosebiri față de "răspunderea pentru vicii ascunse și eroarea asupra substanței lucrului.

1. Riscul de dezvoltare și "răspunderea pentru vicii ascunse"

Potrivit prevederilor art. 7 al Directivei, riscul de dezvoltare este o cauză exoneratoare de răspundere a producătorului³¹. Interpretând aceste dispoziții comunitare în lumina teoriei dreptului civil, apreciem că pot fi asimilate riscului de dezvoltare doar viciile sau defectele care există în mod real la momentul punerii în circulație a produsului, dar care nu au fost cunoscute datorită nivelului cunoașterii științifice și tehnice, fiind excluse cauzele de origine externă, care nu au un caracter extraordinar și imprevizibil.

Prin sintagma "*vicii ascunse*", în literatura juridică au fost desemnate generic defectele și deficiențele calitative ale bunului (vândut, închiriat etc.) sau ale produselor livrate ori lucrărilor executate etc. care, existând în momentul predării bunului (sau a mărfurilor) n-au fost cunoscute de către dobânditor și nici nu puteau fi descoperite de el prin mijloacele obișnuite de verificare sau recepție și care fac ca bunul să nu poată fi întrebuințat conform destinației sale ori îi micșorează posibilitățile de întrebuințare în așa măsură încât se poate presupune că dobânditorul n-ar fi contractat sau n-ar fi consimțit să plătească prețul contractual dacă le-ar fi cunoscut³².

Angajarea răspunderii vânzătorului este condiționată de îndeplinirea cumulativă a următoarelor condiții: viciul să fie ascuns, să fi existat în momentul transferului dreptului de proprietate și să fie grav, lucrul devenind impropriu de a fi folosit ori micșorându-i

³⁰ C. Toader, *Răspunderea pentru produse defectuoase. Situația transpunerii în legislațiile naționale a Directivei 85/374/CEE, cu privire la Franța și Germania*.

³¹ Directiva nr. 374/1985, art. 7: "Le producteur n' est pas responsable, en application de la présente directive s'il prouve que l'état des connaissances scientifiques et techniques au moment de la mise en circulation du produit par lui n' est pas permis de deceler l'existence du défaut".

³² M. N. Costin, M.C. Costin, *Dicționar de drept civil*, Editura „Lumina Lex”, București, 2004, p. 484.

substanțial valoarea. Răspunderea vânzătorului lucrului nu este condiționată de cunoașterea de către el a viciilor ascunse. Aceasta înseamnă că indiferent care au fost cauzele care au determinat defectul, deci implicit și nivelul cunoașterii științifice, existența acestuia ar trebui să atragă răspunderea producătorului, dacă am fi în prezența cazului fortuit.

Defectul poate fi asemuit viciilor ascunse, în măsura în care privește structura, componența, alcătuirea produsului, la momentul punerii sale în circulație, precum și faptul că este necunoscut tuturor, deci inclusiv producătorului, datorită nivelului de dezvoltare a cunoașterii tehnico științifice. Categoria viciilor ascunse este însă mult mai largă, deoarece se referă la nerespectarea normelor procesului productiv, sau altor împrejurări datorită cărora produsul nu corespunde, aspecte care, deși trebuiau și puteau fi cunoscute și preîntâmpinate, nu au fost evitate.

Având în vedere compromisul făcut în disputa dintre interesele dezvoltării cercetării tehnico științifice și protecția consumatorului, considerăm că ne aflăm în prezenta unei cauze speciale de exonerare de răspundere civilă.

2. Riscul de dezvoltare și eroarea asupra substanței lucrului

Eroarea viciu de consimțământ denumită în dreptul francez și "eroare-nulitate" se desprinde din textul art. 1110 din Codul civil francez, respectiv art. 954 din Codul civil român. Eroarea viciu de consimțământ este cunoscută sub două forme: eroare asupra calităților substanțiale ale obiectului actului juridic (*error in substantiam*) și eroare asupra identității ori calității persoanei" (*error in personam*). În cazul erorii asupra calităților esențiale ale obiectului este necesară o examinare subiectivă privind voința, intențiile sau mobilurile care au determinat încheierea actului respectiv, fără a fi necesar ca și partea contractantă să fi fost în eroare. Pentru a obține anularea actului, victima va trebui să demonstreze că eroarea privea un aspect determinant și pentru un tip abstract care, în locul victimei și fără culpă din partea sa, ar fi săvârșit aceeasi eroare³³.

Poate fi asemuită eroarea asupra calităților substanțiale ale obiectului actului juridic cu riscul de dezvoltare, ca o cauză specială de exonerare de răspundere a producătorului, dacă privește un defect al produsului, care, la momentul punerii în circulație nu era cunoscut, datorită nivelului de dezvoltare a tehnicii și științei? Evident, deosebirile sunt esențiale, astfel că cele două instituții, doar aparent asemănătoare, sunt diferite:

- răspunderea pentru produse defectuoase, în cadrul căreia este prevăzut riscul de dezvoltare, are o sferă de reglementare mult mai largă, atât în materia răspunderii contractuale, cât și a răspunderii delictuale, pe când eroarea se poate invoca doar în materia actului juridic - ca izvor de obligații, având în vedere existența viciului de consimțământ, la încheierea unui act;

- consimțământul presupune un proces psihologic complex de formare a voinței juridice, care poate fi alterat în cazul erorii asupra substanței lucrului. Defectul produsului se referă la pericolul pe care îl reprezintă față de persoane și bunuri prin lipsa de siguranță, decurgând din însăși existența acestuia, iar nu din folosința lui. De aici decurge fundamentul obiectiv al răspunderii pentru produse cu defect, neavând nici o relevanță culpa producătorului;

³³ P. M. Cosmovici, *Drept civil. Drepturi reale. Obligații. Codul civil*, Editura ALLBeck, 1999, p. 203.

- eroarea ca viciu de consimțământ, afectează în plan subiectiv manifestarea de voință a subiectului de drept, împiedecată, astfel, a discerne liber asupra consecințelor juridice ale actului juridic încheiat. Riscul de dezvoltare, prin însăși definiția sa, este intim legat de structura, componența, trăsăturile produsului, vizând integritatea, funcționabilitatea și, în special, securitatea acestuia;

- eroarea este de natură pur subiectivă, afectând doar consimțământul persoanei, pe când defectul produsului este o problemă concretă, obiectiv stabilită, având în vedere nivelul dezvoltării științei și tehnicii la momentul punerii în circulație a produsului;

- eroarea privește doar partea care a decis încheierea actului juridic în aceste condiții, analizată prin prisma propriilor sale concepții, esența fiind a se referi la aspecte determinate. Existența defectului este o realitate obiectivă, care, însă nu a fost cunoscută, datorită nivelului de dezvoltare a științei și tehnicii;

- dobânditorul produsului defect nu se află "în eroare", în momentul dobândirii produsului, deoarece nici el și nici o altă persoană nu ar fi putut cunoaște existența defectului, astfel că voința sa nu a fost viciată. Apariția ulterioară a defectului nu a putut fi anticipată nici de producător, nici de consumator, fiind un eveniment aleatoriu, incert.

VIII. Caracterul novator al prevederilor legale privind răspunderea pentru produse defectuoase

Ansamblul reglementărilor juridice din cuprinsul acestui act normativ, privind regimul răspunderii civile a producătorilor pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte, transpuse din conținutul Directivei reprezintă un remarcabil progres, oferind o protecție reală consumatorilor, contribuind la îmbogățirea argumentației doctrinare în domeniul fundamentării răspunderii civile pentru lucruri și oferind un temei juridic pertinent practicii juridice.

În mod deosebit, remarcăm fundamentarea obiectivă a răspunderii producătorilor pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte, înlăturând total culpa acestora, a cărei probă era dificilă sau, uneori, chiar imposibilă. Fundamentul este specific acestui tip de răspundere civilă, expres reglementat, astfel că nu se poate confunda cu "*obligatia de reparare a prejudiciului cauzat*" din materia răspunderii civile delictuale, prevăzută de art. 998 și urm. din Codul civil, nici cu "*garanția contra viciilor ascunse ale lucrului*" în materia vânzării, prevăzută de art. 1352 și urm. din Codul civil, dar nici cu "*eroarea asupra substanței lucrului*".

Legiuitorul român a renunțat la distincția dintre răspunderea contractuală și cea delictuală, precizând în art. 3 că: "producătorul răspunde pentru prejudiciul actual și cel viitor, cauzate de defectul produsului său". Potrivit art. 9 alin. 1 din lege, victima prejudiciului poate alege între regimul de drept comun existent, delictual sau contractul și cel special instituit în cazul produselor defectuoase, aceste regimuri nu se substituie, ci se complinesc.

Prin extinderea domeniului de aplicare asupra unei game largi și diversificate de "produse cu defecte pentru persoane și bunuri", de la energie electrică la bunuri mobile încorporate în construcția unui imobil, și lărgirea sferei persoanelor răspunzătoare pentru prejudiciile cauzate de aceste produse, implicând alături de producător și importatorul, respectiv, distribuitorul produsului, Legea nr. 240/2004 se înscrie notabil în demersul legislativ al consacării noii răspunderi civile, fiind încă o dovadă a faptului că principiile

dreptului pot fi armonizate pe criterii economice și sociale, corespunzător intereselor generale ale societății.